

MARKO TROGRLIĆ, NEVIO ŠETIĆ,
DALMACIJA I ISTRA U 19. STOLJEĆU,
Leykam international, Zagreb, 2015., 264 str.

Izdavačka kuća Leykam international već gotovo čitavo desetljeće ustrajava u nastojanju da, u dvadesetak svezaka podijeljenih u sedam cjelina, publicira sintezu hrvatske prošlosti od prapovijesti do najnovijeg vremena. Unutar biblioteke *Hrvatska povijest* predviđena su tri sveska posvećena 19. stoljeću, a nakon što je 2010. objavljena monografija Iskre Iveljić *Banska Hrvatska i Vojna krajina od prosvijećenog apsolutizma do 1848. godine*, iz tiska je nedavno izašla knjiga Marka Trogrlića i Nevija Šetića. Riječ je, zapravo, o dva odvojena sintetska pregleda, objedinjena tek naslovom, prilogama i koricama, u kojima je obuhvaćeno razdoblje od propasti Mletačke Republike do konca Prvoga svjetskog rata.

Prva je polovica sveska posvećena prikazu Dalmacije tijekom navedenog razdoblja, a nakon kraćeg predgovora (str. 11-12) i uvoda (str. 13-14), u prvom je poglavlju naslovljenom „*Urbs superba cadit, ruit Republica (1797. – 1814.)*“ (str. 15-28) oslikano nemirno razdoblje višekratnih promjena uprave nad pokrajinom. Prvu austrijsku upravu (do 1805.) i razdoblje francuske vladavine (do 1814.), premda oslonjene na različita svjetonazorska načela i planove vladodržaca, karakterizira kratkotrajnost zbog koje su ambiciozne modernizacijske zamisli dobrim dijelom ostale nedovršene ili čak nezapočete. Godine u sklopu Ilirskih pokrajina (1809. – 1813.) obilježene su, pak, izrazitim iscrpljivanjem ionako nejakog dalmatinskoga gospodarstva.

Desetljeća „*Restauracije (1814. – 1848.)*“ (str. 29-41), očekivano, dobrim dijelom karakteriziraju sastavnice srodne *Vormärzu* u ostatku Monarhije: nastojanja da se moguće protudržavne aktivnosti zapriječe pojačanim policijskim nadzorom, spora preobrazba predindustrijskoga gospodarstva i na njemu zasnovanih društvenih odnosa, na politici jozefinizma postavljen odnos državnih i crkvenih struktura. U slučaju Dalmacije potrebno je, k tome, u vidu imati i njeno postupno uklapanje u strukturu Austrijskog Carstva.

Središnji dio sinteze ujedno je i najopsežniji: cjelinom „*Revolucija, neoapsolutizam, preporod (1848. – 1882.)*“ (str. 42-72) opisano je doba u kojem se

miješaju staro i novo, osobito u vrijeme takozvanog Bachova apsolutizma, kad se pojačanom, obuhvatnom modernizacijom nastoji pomiriti centralizam s četrdesetosmaškim nasljeđem. Uz to što je ukazao na glavne odrednice gospodarskog života Dalmacije te upravne reforme, Trogrlić se kroz prikaz ustavnog života približio temama koje dominiraju drugim dijelom teksta: oblikovanju modernih, počesto suprotstavljenih nacionalnih identiteta i sporom odumiranju pokrajinskog autonomaštva. Politički život unutar cislajtanijskog okvira, redovito intenziviran u doba predizbornih sučeljavanja, neumitno je zrcalio tijek preporodnoga gibanja, odnosno procesa nacionalne integracije dalmatinskih Hrvata: pobjedom Narodne stranke na izborima u Splitu spomenuti se proces smatra dovršenim. Na koncu cjeline nalaze se i sažeti prikazi djelovanja trojice istaknutih političara i preporoditelja: Mihovila Pavlinovića, Mihe Klaića i Jurja Biankinija.

„Izazovi modernosti (1882. – 1914.)“ (str. 73-98) sadržajno su oslonjeni na prethodni naslov, a opisuju razdoblje u kojem je Dalmacija kao zasebna pokrajina austrijskog dijela Monarhije već posvema uklopljena u monarhijski okvir neprekinute modernizacije: demografske, ekonomske, obrazovne, političke, svjetonazorske... Posljednje desetljeće mirnodopskog života, započeto oblikovanjem politike „novog kursa“, naglo je dovršeno izbijanjem „Velikog rata (1914. – 1918.)“ (str. 99-110). Nedaće Prvoga svjetskog rata pokazale su se prevelikim opterećenjem za Dvojnu Monarhiju koja se raspala na više država-sljednica. Ovih desetak stranica uglavnom je posvećeno pokušajima dalmatinskih hrvatskih prvaka da, suočeni sa sve neizvjesnijom budućnošću, oblikuju učinkovitu politiku koja bi uzimala u obzir i sve izgledniju propast Carstva.

Nakon sažetog „Zaključka“ (str. 111-113) Trogrlić je oblikovao razmjerno opširan osvrt na korištenu literaturu: „Bibliografija: *Dalmacija u 19. stoljeću*“ (str. 114-134) upućuje čitatelja na relevantne historiografske radove koji su poslužili kao temelj ovoj sintezi, odnosno u kojima su detaljnije razrađena neka od istraživačkih pitanja, neizbježno tek dotaknuta na prethodnim stranicama. Popis konzultiranih naslova pojačava dojam oblikovan čitanjem navedenih poglavlja. Riječ je o iskusnom, upućenom autoru kojem bavljenje pokrajinskom poviješću nije zapreka pri poznavanju šireg, nacionalnog ili državnog konteksta. Trogrličeva „Dalmacija u 19. stoljeću“ prohodno je, manirom iskusnog povjesničara oblikovano štivo koje sintetizira dosadašnje historiografske spoznaje na način pristupačan širem čitateljstvu, kao i struci.

Prikaz povijesti Istre u 19. stoljeću iz pera Nevija Šetića formalno je oblikovan na srodan način. Započinje „Predgovorom“ (str. 137-138) i „Uvodom“

(str. 139-142), zaključuje ga bibliografski osvrt (str. 230-237). Stotinjak stranica između navedenih dijelova poslužilo je autoru da u osnovnim crtama skicira naznačeno razdoblje. Cjelinom „Istra između mletačkog lava i uspostave austrijskoga dvoglavog orla (1797. – 1814.)“ (str. 143-156) obrađeno je razdoblje tijekom kojega je prevladana stoljetna razdvojenost Poluotoka na mletački i austrijski dio. Osobito je uspio prikaz razdoblja francuske uprave u kojem se podaci o administrativnom ustroju i upravnim reformama miješaju s istraživačkim uvidima samog autora koji je još koncem osamdesetih objavio monografiju *Napoleon u Istri*, a povezanim se temama nastavio baviti, kao povjesničar i sveučilišni nastavnik, do danas.

Drugačiji pristup primjetljiv je u idućoj, najkraćoj cjelini „Od Pariškog mira i Bečkoga kongresa do Listopadske dipome (1814. – 1860.)“ (str. 157-172). Posljedica je to iznimno slabog dosadašnjeg istraživačkog interesa za navedeno razdoblje, odnosno vrijeme uspostave i organizacije austrijske uprave na istarskom području. Čvršći oslonac predstavljaju tek monografije Bernarda Stullija i Marina Manina, premda i njihove studije, neosporno važne i korisne, vane za produbljanjem spoznaja. Naime, Stullijevo *Istarsko okružje* zamišljeno je (i podnaslovljeno) kao prvi dio opsežnijeg pristupa naznačenoj temi, a Maninova analiza franciskanskog katastra posvećena je isključivo (sjevero) zapadnoj Istri. U takvim okolnostima Šetić se ograničio na sažet prikaz administrativno-teritorijalnog ustroja, važnije statističke pokazatelje, kraći osvrt na tegobnu 1817. godinu i nastanak moderne Pule, a posljednje stranice posvećene su međusobno prepletenim pitanjima obrazovanja, kulture, politike i začetka nacionalno-integracijskih procesa.

Upravo potonja tematika dominira posljednjom, najopsežnijom cjelinom „Markgrofovija do raspada Monarhije (1861. – 1918.)“ (str. 173-227). Osvrt na korištenu bibliografiju ponovno otkriva neizbježna ograničenja pri oblikovanju sinteze. Premda je popis konzultiranih naslova dulji nego za prethodne dvije cjeline zajedno, prevlast radova posvećenih izgradnji moderne nacionalne svijesti i političkim trvenjima nužno se morala odraziti na tematiku kojom su oslikana desetljeća ustavnog života u Istri. Šetićev prikaz sažima put političkog organiziranja istarskih Hrvata od početka šezdesetih godina 19. stoljeća, dakle od vremena parlamentarne aktivnosti biskupa Jurja Dobrile, do posljednjih godina pred izbivanje Prvoga svjetskog rata. Tijekom pola stoljeća oblikovan je snažan pokret koji je prodirao u sve pore javnog života rezultirajući zamjetnim političkim uspjesima i stvarajući učinkovit odgovor aktivnostima talijanskoga građanstva.

„Zaključna razmatranja“ (str. 228-229) rezimiraju sadržaj prethodnih cjelina, a slijedi već spomenuti osvrt na korištenu literaturu. Šetićeva sinteza, nalik Trogrlićevoj, otkriva verziranog autora upućenog u stupanj istraženosti pojedinih pitanja, među kojima se većem broju kao povjesničar i sam posvećivao. „Istra u 19. stoljeću“, vjerovati je, poslužiti će kao putokaz i uvod radoznalim čitateljima, a ne isključivo studentima, iako će je oni vjerojatno najčešće uzimati u ruke. Monografiju zaključuju prilozi: šest zemljovida kojima je autor Ivan Jurković (str. 239-245), a omaškom nisu navedeni u pregledu sadržaja na početku knjige, te kazala osobnih imena (str. 249-254) i mjesta (str. 255-263).

Mihovil Dabo